

Vad ska man som svensktalande veta för att kunna läsa en text på (ny)norska?

Svensk läsguide till artikeln "Du og naturen – å skrive egne naturdikt"

Du ska läsa artikeln "Du og naturen – å skrive egne naturdikt". Den är skriven på nynorska. Så vad ska man egentligen veta och kunna som svensktalande för att kunna läsa en text på norska och i detta tillfälle på nynorska? Först och främst kan det vara bra att förbereda sig på att man behöver vara lite mer flexibel och nyfiken i sin läsning, än man kanske annars är.

Det finns två officiella norska skriftspråk, som båda kan användas i alla officiella och offentliga sammanhang. Det ena är bokmål och det andra är nynorska. Bokmål har en gemensam historia med det danska skriftspråket (danska och bokmål var i stort sett identiska språk fram till 1907 och de liknar varandra väldigt mycket fortfarande).

Den norska skriftspråksvariant som kallas bokmål används av 80-90 % av alla norrmän så det är alltså bara 10-20 % som har nynorskan som sitt första skriftmål.

Bokmål liknar i själva verket danska så mycket, att skillnaden i svårighet mellan att läsa en text på bokmål för en dansk och att läsa samma text som svensk är väldigt stor.

Nynorskan å sin sida bygger på olika västnorska dialekter och är skapad som en motvikt till det väldigt danska bokmålet av den norska språkforskaren Ivar Aasen omkring år 1850. I norsk radio och tv skall minst 25 % af sändningarna vara på nynorska.

Nynorskan upplevs för danskarna som svårare än bokmål medan det oftast upplevs som lättare för svenskarna, både i tal och skrift. Om du är nyfiken på skillnaderna mellan bokmål och nynorska kan du läsa artikeln till temadag 1, som är skriven på bokmål. (<https://nordisketemadage.nu/nordiske-temadage/baeredygtighed-i-dansk-norsk-svensk/>).

Trafikljusmetoden

Men egentligen liknar ju alla fyra språken, danskan, bokmålet, nynorskan och svenskan varandra eftersom de alla är olika skandinaviska varianter som rent språkligt lika gärna skulle kunna klassas som olika dialekter med tanke på hur nära varandra de ligger. Och med lite övning och med hjälp av en ordbok eller liknande går det ganska snabbt att lära sig knep för att kunna läsa alla slags texter, inklusive faktatexter, med fullt utbyte.

Både som dansk och som svensk kan man försöka att läsa inledningen till temaartikeln samtidigt som man försöker lägga märke till de olika skillnaderna språken emellan. Försök därför att göra detta och använd dig gärna då av den så kallade "trafikljusmetoden" för att skapa dig en överblick. Metoden går ut på att man färglägger ord enligt följande modell:

- De ord som stavas lidakant och betyder detsamma (det vill säga inte särskilt många) markeras med **grönt**.

- Ord som känns igen men som stavas lite annorlunda eller som man åtminstone lätt kan gissa sig till betydelsen av markeras med gult.
- Okända ord markeras med rött.

Vi har gjort så här:

Du og naturen – å skrive egne naturdikt
 Som lærarstudent har du kanskje tenkt over at det er viktig å undervise om berekraft og miljøutfordringar, men samstundes at du må gjere det på ein måte som ikkje gjer elevar engstelege eller uroa for eiga framtid. Gjennom å lese tekstar kan ein diskutere korleis naturen vert skildra i dei, og gjennom å jobbe med naturen som litterært tema, til dømes i lyrikkundervisninga, kan elevane få mange fine og gode refleksjonar om eige forhold til naturen.

- Vi ser att det mesta i texten blir gult. Orden är då också lätta att gissa sig till betydelsen av. Ibland kan det röra sig om enstaka konsonanter som är annorlunda bara, som till exempel "ikkje" istället för icke (även om vi oftast säger inte), vokaler, som till exempel "undervise" istället för undervisa, ändelser och vokaler, som "elevane" istället för eleverna.
- Av röda ord finns bara några enstaka ett, inklusive det norska för hållbarhet, "berekraft". Och det är inte helt omöjligt att gissa sig till den betydelsen, dels i analogi med det svenska ordet hållbarhet, dels i kraft av sammanhanget. Då kallas läsorten för "kontextbaserad gissningsstrategi".

Här kommer så lite ytterligare hjälp till de röda orden.

- I citatet ovan har vi markerat det lilla ordet "å" som betyder att. Men det är ett ord som är lätt att gissa sig till betydelsen utifrån sammanhanget. Detta sätt att läsa på kallas för en kontextbaserad lässtrategi. "Å" är också ett vanligt ord, vilket innebär att vi snabbt blir bekanta med det. Dessutom överensstämmer det ju med hur vi oftast uttalar ordet "att", inte sant?
- En kontextbaserad gissningsstrategi i kombination med en uppmärksamhet på ordens olika delar kan också hjälpa oss med ord som till exempel "samstundes" (samtidig).
- Nynorskan har också rad olika pronomen som skiljer sig från både danskan och svenskan och oftast även bokmålet. I texten ovan har vi det lilla ordet "dei", som betyder de. Andra ord kunde till exempel vara "eg" (jeg) och dykk (er).
- Ett ord i texten som för en svensk ser underligt ut är ordet "dømes". Här får man kanske ta till en ordbok, för det är inte heller lätt att se att ordet hänger samman med ordet framför som är "til" och att "til dømes" betyder till exempel!

Lässtrategier

Grafemisk association

Den primära lässtrategin när man som dansk läser norska kallas ibland för "grafemisk association", eftersom det handlar om att man då i sitt huvud låtsats som att man läser danska. När ett grafem (bokstav), dvs stavningen, avviker, associerar man bara till mest närliggande. Så kan man också till viss del gå till väga när man läser norska som svensk, men i mindre grad än om man är dansk.

Kontextbaserad gissningsstrategi

Istället är man i högre grad hänvisad till den så kallade kontextbaserade gissningsstrategin. När man stöter på ett rött på norska, är det omgivet av gula och rentav några gröna ord. Ofta kan man därför använda den information man får i de andra orden för att gissa vad de röda orden i det här sammanhanget kan betyda. Detta kallas alltså kontextbaserad gissningsstrategi.

Morfemstrategi

Några av de gula orden använder vi inte på exakt samma sätt i de tre språken. Ändå är det lätt att räkna ut betydelsen genom att se på ordets morfem, dvs olika delar av ordet. Ordet "problemstilling" använder vi inte på svenska, men det är väldigt lätt att räkna ut vad det betyder, eftersom vi har ett motsvarande sammansatt ord, där det första ordet är identiskt och det andra är ganska likt det norska (stilling är alltså i sig ett gult ord medan problem egentligen ska markeras grönt): problemställning.

Ordboken

Slå upp de röda orden om det inte går att förstå dem utifrån kontexten.

NB! Fackorden kan orsaka förståelseproblem, men det beror på att de i sig är komplexa och har alltså inte med grannspråksförståelsen att göra. Till exempel är "antropocen" ett av de fackord som du behöver lära dig för att förstå innehållet i texten, som också förklarar begreppet för dig. Fackorden är helt enkelt en del av det temainnehåll, som dagen bjuder på. Se begreppskatalogen på hemsidan!

Fördjupning

Några centrala skillnader mellan bokmål och svenska (jf. Brink 2021, s. 409).

Om du kan läsa danska, är det väldigt lätt att läsa bokmål. Det finns många likeheter och bara några smärre skillnader skriftspråken emellan. Den största skillnaden ligger alltså mellan å ena sidan svenskan (och till viss del nynorskan) och å andra sidan bokmålet.

Det norska och det svenska alfabetet är identiska bortsett från att ä och ö skrivs æ och ø, men till skillnad från i svenskan (och även danskan) används sällan c (det heter sykkel på norska, inte cykel som på svenska och danska).

På en del punkter är det danskan som skiljer sig från både bokmål och svenska, så här ligger norskan närmre svenskan. Se följande skillnader nedan:

Danskans V (skov) – norskans G (skog) – svenskans G (skog)

Danskans ND (finde) – norskans NN (finne) – svenskans NN (finna)

Danskans Y (syg) – norskans JU (sjuk) – svenskans JU (sjuk)

Men ibland är det tvärtom danskan och svenskan som är annorlunda än norskan som när det kommer till norskans diftonger:

Danskans och svenskans E (sten) - norskans EI (stein)

När man har vant sig vid att orden stavas lite annorlunda är det sällan själva stavningen som vållar problem med förståelsen.

Ordföljden är också i stort sett identisk i de tre språken. En mindre skillnad är att possessiva prononem placeras efter huvudordet i norskan till skillnad från i danskan och svenskan.

Danskans mit barn – svenskans mitt barn – norskans barnet mitt

Några ord liknar varandra men betyder inte samma sak. Dessa kallar vi "falska vänner".

Norsk flink = dygtig (danska) = duktig (svenska)

Norsk grine = græde (danska) = gråta (svenska)

Norsk artig = morsom (danska) = rolig (svenska)

Gutt = dreng (svenska: pojke)

Reference

Brink, E.T. (2021). "Undervisning i nabosprog". I Nielsen, B. og Lieberkind, J. *Danskundervisning 1.-6.* Hans Reitzels Forlag